

VAKIFLARIN OSMANLI İSTANBULU KONUT PİYASASINA EKONOMİK YANSIMASI

Yasemin ÇİFTÇİ¹

ÖZET

Vakıf; bir mal ya da mülkü, belli bir gaye için, alınıp satılmaktan alıkoyan İslâmî bir kurumdur. Burada esas olan, söz konusu mal ya da mülkün Allah'ın mülkünde olmak kaydıyla, insanlara bir fayda sağlanması için el değiştirmesidir.

Vakıf mülklerinin el değiştirmesi uygulamada çok sık karşılaşılan bir durum değildir. Ancak; vakıf kurumunun devamlılığını sağlamak şeklinde ifade edilebilecek bazı amaçlara hizmet edebilmek için vakfa ait mülklerin el değiştirmesi söz konusu olabilmektedir. Hukuksal olarak uygulanabilen bu işlemin örnekleri incelenen kayıtlarla tespit edilmiştir.

Çalışmada vakıfların XVI. ve XVII. yüzyıllarda Osmanlı İstanbulu konut piyasasında konutların el değiştirmesi sırasında üstlendikleri ekonomik roller tartışılmaya çalışılmıştır. Bu tartışma yapılırken, şer'iyeye sicillerinden taranan konut satış kayıtlarından faydalanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Vakıf, Şer'iyeye Sicilleri, Konut, Osmanlı İstanbulu.

JEL Kodları:N00, N20, R30.

ECONOMIC REFLECTION OF WAQFS TO OTTOMAN ISTANBUL HOUSING MARKET

ABSTRACT

Waqf is an Islamic institution that forbids buying and selling a goods or property for a specific purpose. The basic here is that the goods or the property is changed hands in order to benefit the people, in the owner of God.

Changinh hands properties of waqfs is not common. But; it is possible that the properties of waqf will be changed hands in order to serve some purposes which can be expressed as providing the continuity of the waqf institution. Examples of this process which can be applied legally have been determined with the records examined.

Economic role that having while changing hands of houses in Ottoman İstanbul housing market in XVIth and XVIIth centuries of waqfs have been tried to discussed in this paper. Housing sales records which were chosen from the Shari'ah records is used while discussion.

Key Words: Waqfs, Shari'ah Records, Housing, Ottoman İstanbul.

JEL Codes:N00, N20, R30.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, İktisat Tarihi Anabilim Dalı, ysmn.ciftci@gmail.com, ORCID: 0000-0002-7536-6918.

GİRİŞ

Kur'an'da bir dayanağı olmayan ancak kökeninin Bizans'a kadar dayandığına dair kaynakların mevcut olduğu vakıf müessesesi, kişilerin mülkünde olan menkul ya da gayrimenkulleri ya da nakit paraları toplum yararına bağışlamalarına aracılık eden oluşumlardır (Köprülü, 1942: 9; Ünal, 2011: 711).

Vakıflar, XV. ve XVI. yüzyıllarda yeni fethedilen yerlerin İslâmlaştırılmasında önemli rol oynamışlardır (Yediyıldız, 2012: 484). Bu çaba beraberinde vakıfların pek çok amaca hizmet etmesini zorunlu kılmıştır. Vakıfların çok çeşitli amaçları vardır. Hacca gidemeyenleri hacca göndermek, fakir aile kızlarının evlilik çeyizlerini düzenlemek, esirleri hürriyete kavuşturmak, seyyahlara yiyecek ve giyecek yardımı yapmak ve ülkelerine dönebilmelerini sağlamak, günümüz belediyeleri gibi sokakları düzenlemek, kaldırımları yapmak, şehirlerin su ihtiyacını gidermek, ulaşım için yol, köprü, kale inşa etmek bu amaçlar arasındadır (Yediyıldız, 2012: 480 - 483). Vakıf kurumuna temel teşkil eden insani yardımlaşma duygusu o derece ön plandadır ki; belli köy ya da mahallelere ait avarız vergilerini yerleşikler adına ödemek için kurulan avarız vakıflarının bile mevcut olduğu dönemlerden bahsedilmektedir (Yediyıldız, 2012: 483).

Temelinde insanlığa karşı şahsî ve vicdanî sorumluluk hissi, iyilik ve yardımlaşma duygusu bulunan vakıflar; pek çok amaca hizmet etmekle birlikte; elinde nakit parası olmayan ancak bir gayrimenkulü (GM) olan kişilere nakit temin etmektedirler. Söz konusu işlem belirli anlaşma şartlarına dayanmakta ve nakit ihtiyacı olan kişilere vakıflar nakit temin etmiş olmaktadır. Çalışmanın konusu GM olarak elinde konut bulunduran ve paraya ihtiyacı olan kişilere vakıfların para temin ederken izledikleri yöntemleri; incelenen kayıtlar beraberinde tartışmaktır.

I. VAKIF KURUMUNUN YAPISI

Vakıf (vakf) kelimesi sözlükte; duruş, durma, hareketten kalma anlamlarına gelmektedir (Sami, 2017: 1158). Ancak bir kurum olarak vakıf; bir malın sahibi tarafından dinî, içtimaî ve hayrî bir amaca ebediyen tahsisi şeklinde ifade edilebilecek hukuki bir işlemle kurulan ve İslâm medeniyetinin önemli unsurlarından birini oluşturan hayır müessesesidir (Günay, 2012: 475). Vakıf kurumunda; bir malı insanların faydalanabilmesi için Allah'ın mülkü hükmünde olmak üzere, ferdi mülkiyetten çıkarmak esastır (Tabakoğlu, 2008: 232).

Vakıflar; malın mülkiyeti esas alınmak üzere sahih ve gayrisahi vakıflar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Gelir kaynakları mülk arazi veya diğer mülk menkul ya da GM'lerden olmak üzere özel mülkiyetten oluşan vakıflar sahih vakıflar olarak ifade edilmekte iken; devlete ait arazinin rakabesi yine devlette kalmak koşuluyla gelirinin beytülmalce tahsis edildiği vakıflar ise irsadi vakıf olarak da bilinen gayrisahi vakıflardır (Günay, 2012: 478; Yüksel, 1998: 95). Çalışmada temel alınan vakıflar, gelir kaynakları özel mülkiyetten oluşan sahih vakıflardır.

Osmanlı Devleti, ebedi olarak yaşayacaklarını düşündükleri bir sistem üzerine inşa edilmiştir. Bu sistemin düzenleyici unsurlarından bir tanesi de alternatifsiz olarak vakıflardır. Çünkü vakıflar Osmanlı iktisadi sisteminin eşitlikçi ve adilane yapılanmasına zemin hazırlamışlardır. Bu noktada; üreticilerin daha çok kazanma hırsı ile eşitlikçi dağılımı bozma hırsının önüne geçebilmek, yatırım için gerekli fonları sağlayabilmek, zirai alanda sulama, ekilebilirlik, bataklık kurutma gibi işlemlerin yapımını sağlamak ya da fiziki sermaye gerektiren debbağhane gibi tesislerin finansmanını sağlamak vakıfların öncelikli görevleri arasındadır (Genç, 2014: 14). Kurumsal olarak vakıflar sıralanan bu işlemleri yürütmekle birlikte; şahıslar için de belli görevler üstlenmektedirler.

Vakıf kurumunda vakfedilen mal; hem vakfın devamlılığını sağlamak için ve hem de kamu malı statüsünde olduğundan dolayı bağışlanamaz, hibe edilemez, ipotek edilemez, satılamaz, teminat gösterilemez, miras bırakılamaz; vakıf malları sadece vakfiyede belirlenen şartlara göre rayiç bedel üzerinden işletilebilir ya da kiraya verilebilir (Günay, 2012: 478; Güran, 2006: 4). Ancak vakıflar özel şartları gereği; kişilerin mülkünde bulunan GM'leri, farklı satış sözleşmeleri gereğince satın alabilmektedirler. Adı geçen sözleşmelerden bazıları; bey', bey'-i bât, bey'-i kat, bey'i batt-ı sahih-i şer'i, bey'bi'l-istiğlal ve bey'bi'l-vefa'dır. Bey', bey'-i bât, bey'-i kat ve bey'i batt-ı sahih-i şer'i yöntemiyle yapılan satışlar kesin satış anlamına gelmekte iken; bey'bi'l-istiğlal ve bey'bi'l-vefa kesin satıştan biraz daha farklı olup rehin esaslı satış yöntemleridir. Bunların dışında vakıf mallarının mülk mal ile

değiştirilmesi anlamına gelen istibdâl (Yediyıldız, 2012: 479 – 480; Akgündüz, 2001: 319) ² ve irsâd (Çağbayır, 2007: 2208) ³ yöntemleri de söz konusudur. Ancak incelenen kayıtlar arasında böyle bir işleme rastlanmamıştır.

II. KAYNAK TANITIMI

Çalışmada doğrudan yararlanılan temel kaynaklar Şer’iyye Sicilleri’dir (Uğur, 2010: 8) ⁴. Adı geçen siciller; Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM) tarafından latinize edilerek araştırmacıların istifadesine sunulan, toplamda 40 ciltten oluşan İstanbul Kadı Sicilleri (İKS)’nde yer alan kayıtlardan ve beraberinde Timur Kuran editörlüğünde 2003 yılının sonlarında başlayarak 15 mahkeme defterinde bulunan hükümleri içeren ve 10 cilt halinde yayımlanan “Mahkeme Kayıtları Işığında XVII. yüzyıl İstanbulu’nda Sosyo – Ekonomik Yaşam” (MKİİS-EY) adlı eserde yer alan kayıtlarından oluşmaktadır.

Tablo 1. İncelenen Kaynaklara göre; Vakıfların Müdahil Olduğu Satış Kayıt Sayıları

Kaynaklar	Toplam Kayıt Sayısı	GM Satış Kayıt Sayısı	Vakıfların Müdahil Olduğu GM Satış Kayıt Sayısı	Vakıfların Müdahil Olduğu Konut Satış Kayıt Sayısı
İKS	23080	4132	454	394
MKİİS-EY	3809	1039	628	592
TOPLAM	26889	5171	1082	986

Kaynak: KURAN, Timur (Ed.). Mahkeme Kayıtları Işığında 17. yüzyıl İstanbulu’nda Sosyo – Ekonomik Yaşam: Cilt 1, Cilt 2, Cilt 3, Cilt 4, Cilt 5, Cilt 6, Cilt 7, Cilt 8, Cilt 9, Cilt 10 İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2010, YILMAZ, Coşkun (Ed.). İstanbul Kadı Sicilleri, 39 cilt, (H. 919 – 927 / M. 1513 – 1521) – (H. 1102 / M. 1691). İstanbul: İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM), 2008 - 2012.

Kaynaklar yukarıda adı geçen Şer’iyye Sicilleri adlı iki temel projedir. Bu iki temel proje çerçevesinde toplamda 26.889 kayıt yüzeysel bazda taranmıştır. Bu kayıtlar arasında kölelikten ihtidaya, GM işlemlerinden borç – alacak ilişkilerine, vakıflardan faiz ya da evliliğe kadar geniş bir alanı kapsayan pek çok konu mevcuttur. Çalışmanın spesifik amacına hizmet eden; yani doğrudan vakıfların konut piyasasındaki işlevlerine yönelik bilgi içeren; toplam sicil kayıt sayısı ise tablodan da görüldüğü üzere 986’dır.

III. AMAÇ ve YÖNTEM

A. AMAÇ

Vakıflar, faiz karşılığında kişilerden konu satın alabilen kurumlardır. Haim Gerber “ The Waqf Institution in Early Ottoman Edirne” başlıklı eserinde bu durumu açıkça izah etmiş ve örneklendirmiştir. İkamet edilen bir konutun 2000 akçe üzerinden faiz beraberinde XV. ve XVI. yy Edirne’inde vakıflar tarafından satın alındığı bilgisini okuyucuya doğrudan aktarmıştır (Gerber, 1983: 34).

Çalışmanın amacı: “XVI. ve XVII. yüzyıllar itibariyle, Osmanlı İstanbulu konut piyasasında; konut alım işlemleri esnasında vakıfların rolü nedir, vakıfların alım işlemlerinde aktif olarak rol almaları konut fiyatlarında herhangi bir değişikliğe sebep olmakta mıdır, ya da mülkiyetin farklı ellerde bulunması konut piyasasında; fiyat noktasında; farklılığa yol açar mı?..” şeklinde ifade edilen ve aşağıda detaylandırılmış olan soruları şer’iyye sicillerinden elde edilen örnek kayıtlarla cevaplamaya çalışmaktır:

- ✓ Benzer özellikteki bir konut; herhangi bir sebeple satışa çıktığında alıcısının vakıf olması halinde belirlenen fiyat ile alıcısının üçüncü bir şahıs olması halinde belirlenen fiyat arasında bir farklılık var mıdır?, ve eğer böyle bir farklılık varsa bu farklılığın gerekçeleri neler olabilir?,
- ✓ Dönem farklılığı vakıfların konut piyasasında aktif olarak rol almalarını ne ölçüde etkilemiştir?, diğer bir ifade ile XVI. ve XVII. yüzyılların her ikisinde de konut piyasasında ekonomik olarak vakıfların rolü aynı mıdır?, eğer aynı değilse bu farklılık hangi gerekçelerle açıklanabilir?,
- ✓ İncelenen dönemde aktif olan vakıfların tespit edilebilmesi muhtemel özellikleri nelerdir?, vakıflar günümüz kredi ve finans kurumlarına benzer bir işlev görmekte midir?, eğer böyle bir işlev benzerliği varsa bunun uygulamaya yansımaları nasıl olmaktadır?

B. YÖNTEM

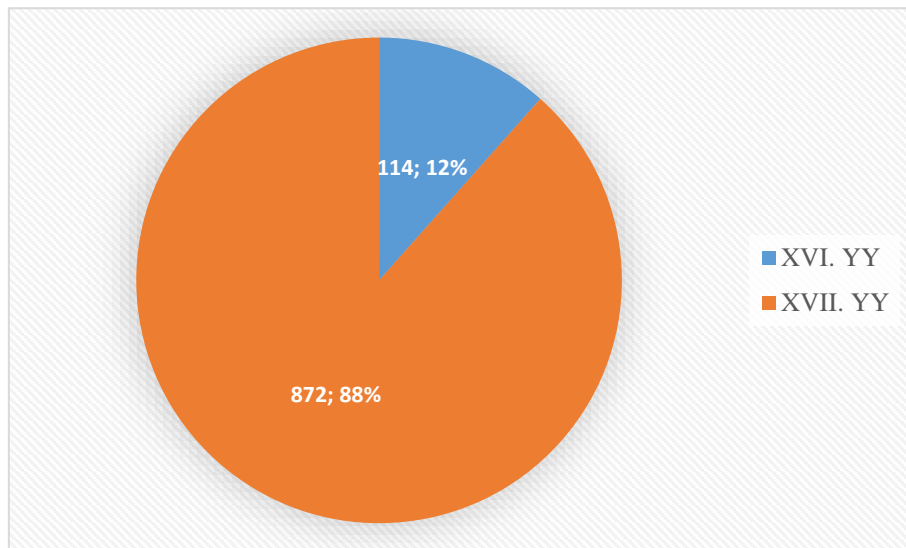
Çalışma kapsamında İstanbul Kadı Sicilleri adlı projede yer alan toplam 454 adet kayıt ve Mahkeme Kayıtları Işığında XVII. yüzyıl İstanbulu'nda Sosyo – Ekonomik Yaşam adlı eser kapsamında yer alan ise toplam 628 kayıt incelenmiş ve söz konusu kayıtlar excel formatında tasniflenmiştir.

İstanbul Kadı Sicilleri adlı proje kapsamında 454 adet kayıt ayrıntılı incelendiğinde; bu kayıtların 394 tanesinin doğrudan konut ve kalan 60 tanesinin konut dışı GM olduğu tespit edilmiştir ki bu rakam %15 oranına tekabül etmektedir. Aynı şekilde; ikinci grup olan; Mahkeme Kayıtları Işığında XVII. yüzyıl İstanbulu'nda Sosyo – Ekonomik Yaşam adlı eser kapsamında 628 adet kayıt ayrıntılı incelendiğinde; bu kayıtların 592 tanesinin doğrudan konut ve kalan 36 tanesinin konut dışı GM olduğu tespit edilmiştir ki bu rakam da % 6.08 oranına tekabül etmektedir. İncelenen kayıtlar neticesinde GM'lerin oransal olarak büyük bir kısmının konutlardan oluştuğu bulgusuna ulaşılmıştır. Diğer bir ifadeyle; toplamda 1082 adet GM kaydı incelenmiş olup; bu kayıtların 986'sı doğrudan konutlarla alakalıdır. Bu rakam toplam içerisinde % 91'lik bir orana tekabül etmektedir.

Toplanan belge ve kaynaklar bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Bu süreçte bahsi geçen konutların – hisseli satılıp satılmadığı, alım ya da satımlarında aktif olarak rol oynayan kişilerin özellikleri, ve de alımlarında aktif olarak rol oynayan vakıfların isimleri, fiyatları, satışların yapıldığı zaman, bulunduğu bölge ve mahalle, satışın vekalet yöntemiyle yapılması halinde vekilin özellikleri ve satışın gerçekleştiği yöntem - bir çok özelliği kayıt altına alınmıştır. Sonrasında betimleyici istatistiklere yer verilmiştir. Ancak çalışmanın amacı doğrudan vakıfların Osmanlı İstanbulu konut piyasasına müdahalesi olduğundan, yalnızca amaç kısmında sıralanan sorular, incelenen sicil kayıtları çerçevesinde cevaplanmaya çalışılmıştır.

IV. BULGULAR

Şekil 1. Vakıfların Müdahil Olduğu Konut Satış Kayıt Sayısı

Şekil – 1’den görüldüğü üzere; çalışma dahilinde incelenen toplam 986 adet kaydın 114 tanesi XVI. yy’a ve 872 tanesi XVII. yy’a aittir. Bu durum vakıfların konutlar üzerindeki işlevlerini XVII. yüzyılda artırdığı ya da bir diğer ifadeyle vakıfların XVI. yüzyıla nazaran XVII. yüzyılda çok daha fazla konut alım işlemi yaptıkları anlamına gelebilir. Bu tespit sadece bir ihtimaldir. Çünkü seçilen kaynaklar sondajlama usulü seçilmiştir ve dolayısıyla bu sayılar vakıfların etkinliğinden ziyade tesadüfi olarak ortaya çıkmış sayılar da olabilir. Bu ihtimalden hareketle konut el değiştirme yöntemleri yüzyıl farklılıkları dikkate alınarak incelenemeyip, toplu olarak değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Tablo 2. İncelenen Kaynaklara göre; Vakıfların El Değiştirme Yöntemlerine Göre Konut Satış Rakamları

GM EL DEĞİŞTİRME YÖNTEMLERİ	İKS	MKIİS-EY	TOPLAM
bey'	12	122	134
bey'bi'l-istiğlal	319	453	772
bey'-i bât	10	_-	10
bey'bi'l-vefa	4	_-	4
bey'i batt-ı sahih-i şer'i	5	_-	5
bey'-i kat'	4	_-	4
bey' bi'l-isticar	1	_-	1
müzayede	1	13	14
BD	38	4	42
TOPLAM	394	592	986

Kaynak: KURAN, Timur (Ed.). Mahkeme Kayıtları Işığında 17. yüzyıl İstanbulu’nda Sosyo – Ekonomik Yaşam: Cilt 1, Cilt 2, Cilt 3, Cilt 4, Cilt 5, Cilt 6, Cilt 7, Cilt 8, Cilt 9, Cilt 10 İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2010, YILMAZ, Coşkun (Ed.). İstanbul Kadı Sicilleri, 39 cilt, (H. 919 – 927 / M. 1513 – 1521) – (H. 1102 / M. 1691). İstanbul: İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM), 2008 - 2012.

Vakıfların müdahil olduğu konut el değiştirme yöntemleri tablodan görüldüğü üzere farklılık arz etmektedir. Bu yöntemler arasından bey', bey'-i bât, bey'-i kat' ve bey'i batt-ı sahih-i şer'i kesin satış yöntemlerini ifade etmektedir.

Bey'bi'l-vefa ve bey'bi'l-istiğlal ise günümüz rehin yöntemine benzer bir şekilde farklı satış sözleşmeleriyle yapılan bir satış yöntemi anlamına gelmektedirler. Bey'bi'l-vefa: Bedeli iade edildiğinde geri alınmak üzere bir malın satılmasını konu edinen satış sözleşmesidir (Bayındır, 1992: 20). Bey'bi'l-vefa'nın değişik bir türü olan bey'bi'l-istiğlal ise; alınan borç karşılığında malın satıcısına kiralanması yöntemidir. Bu yöntemle, satışa söz konusu olan mal asıl sahibinin kullanımından hiç çıkmamış olur (Bayındır, 1992: 21).

Bey' bi'l-isticar kiralama yöntemiyle satışı ifade ederken; müzayede devlet eliyle ihale yöntemiyle yapılan resmi bir satışı ifade etmektedir (Çağbayır, 2007: 2230). BD ise bahsedilen bu yöntemlerin dışında kalan ve açıkça bir satış yöntemi şeklinde ifade edilmeyen kayıtları betimlemek için kullanılmış olup, “bunların dışında” ifadesinin karşılığıdır.

Vakıflar, konutların el değiştirmesi sırasında her ne kadar kesin kayıt yöntemlerini kullanmış olsalar da burada aslolan adı geçen konutları uzun süreli kiraya vermek suretiyle uygulanan bir satış yöntemidir. Çünkü vakıf mülkünün şahsi mülke konu olarak satılması ya da mülkiyetinin el değiştirmesi söz konusu olamamaktadır. Çünkü vakıf malı satılamaz; aksi takdirde vakfın devamlılığı ilkesi zarar görebilecektir.

SONUÇ

Vakıflar Osmanlı ekonomik sistemine yön veren temel kurumlardır. Pek çok görevleri olmakla birlikte, zaman zaman kişilerden konut satın alma işlemlerine de müdahil olmuşlardır. Bu bağlamda bazen kişilerden doğrudan konut satın almış olabildikleri gibi, bazen de rehin gibi farklı yöntemlerle konut satın alma işlemine dolaylı olarak katkıda bulunmuşlar ve GM piyasasında etkin olmuşlardır.

986 adet konut satış kaydının incelendiği bu çalışmada cevaplamaya çalıştığımız ilk soru “benzer özellikteki bir konut; herhangi bir sebeple satışa çıktığında alıcısının vakıf olması halinde belirlenen fiyat ile alıcısının üçüncü bir şahıs olması halinde belirlenen fiyat arasında bir farklılık var mıdır ve eğer böyle bir farklılık varsa bu farklılığın gerekçeleri neler olabileceği” sorusudur.

Aşağıda benzer özelliklere sahip olan iki farklı eve ait satış kaydı söz konusudur. Evlerin birebir aynı olması olasılığı günümüz koşullarında söz konusu olamadığı gibi çalışmayı kapsayan dönem olan XVI. ve XII. yy’larda da söz konusu olamamıştır. Dolayısıyla örneklem seçerken, kayıta yer alan ve satışa konu olan konutların özelliklerinin birbirine çok yakın olmasına özellikle dikkat edilmiştir.

Voyvoda Dimitri b. Yorgi'nin evini Yorgi'ye sattığı:

Kadı karyesinden Voyvoda Dimitri b. Yorgi, işbu akdin kendilerinden sudûruna kadar sâhibi ve maliki olduğu, elinde ve taht-ı tasarrufunda bulundurduğu, Kadı karyesinde kâin tahtânî bir beyti müstemil, bir taraftan müşteri-i mezbûr mülkü, diğer taraftan Kosta mülkü, öbür taraftan Manol mülkü ve diğer taraftan da tarîk-i âm ile mahdûd mülk menziline cümle hudûdu ve kâff e-i hukûku ile râyic fi'l-vakt beş yüz elli akçe semen-i muayyen-i makbûzla hâmil-i hâze'kitâb Yorgi b. (...) sattığını ikrâr etti. O da menzili ondan satın aldı. Müşteri, mukırr-ı mezbûru bi'l-muvâcehe tasdik etti.

Vaka 'a't-tahrîr fi evâili Zilka'de sene 955.

Şuhûdü'l-hâl: Ali b. Mehmed, Ali b. Abdullah, Eynehan b. Osman, Duka b.

Yorgi, Toma b. Yani, Yorgi b. İstemad ve gayruhüm (Yılmaz, 2010: 70).

Manol v. Yani'nin evini Tavâşî İbrahim Paşa vakfınabey' bi'l-istiğlâl ile sattığı:

Üsküdar tevâbi'inden Kuzguncuk karyesinden Manol v. Yani, sâhibi ve mâliki olduğu, karye-i mezbûrede vâki', üstünde odayı hâvî tahtânî bir beyti müstemil, iki taraftan tarîk-i âm ile, bir taraftan Drafyoz v. Yodamal mülkü ve diğer taraftan yahudi Levi mülkü ile mahdûd menziline, cümle hudûdu ilerâyic fi'l-vakt üç bin akçe semen-i mu'ayyen-i makbûzla İstanbul'da vâki' merhûm Tavâşî İbrahim Paşa vakfı mütevellisi hâmil-i hâze'l-kitâb Sinan Beyb. Abdullah'a sattığını ikrâr etti. O da vakf-ı mezbûr maliyla, istiğlâlde bulunmak üzere bu mülkü satın aldı. O da tahliyye ve teslim alma işleminin ardından zeyde mezkûr senenin gurre-i Muharremi'nden tam bir seneliğine üç yüz akçe kirâ parası karşılığında ona kirâyâ verdi. Müşteri, vâki' ikrârı bi'l-muvâcehe tasdik etti. Sonra mukırr-ı mezbûrun zevcesi Aleksandra bt. Anastas ve karye-i mezbûreden Marola bt. Yodamal menzil-i mezbûrun derkine ve kirâ parasına îcâb ve kabûlü hâvî kefâletle kefil oldular.

Hurrîre fi't-târîhi'l-mezbûr.

Şuhûdü'l-hâl: Mustafa Çelebi b. Hızır el-müezzîn, Mahmud b. Pervâne el-müezzîn, Hurrem b. Abdullah el-müezzîn, Sefer b. el-müezzîn, Hüsâm b. Süleyman, Ali b. Behrâm, Çengel karyesinden Toma v. Kosta, Drafyoz v. Yodamal, Lanbo v. Çoban ve gayruhüm (Yılmaz, 2010: 297 – 298).

Örnekler incelendiğinde her iki evin de birbirine benzer özelliklerinin ağırlıklı olduğu söylenebilir. Her iki ev de tahtânîdir. Her iki evin de ana yola ve başka şahıslara ait özel konutlara sınırı vardır. Bu benzerlikler yanı sıra konutların konumları farklıdır; kayıtlardan da fark edileceği üzere konutlardan bir tanesi Kadıköy'de iken diğeri Üsküdar'dadır. Bir diğer farklılık ise konutların alımını gerçekleştiren taraf birinde üçüncü şahıs ve diğesinde tüzel kişilik olan vakıftır. Vurgulanması gereken en önemli farklılık ise 550 ve 3000 akçe olmak üzere konutların fiyat farklılığıdır. Elbette ki bu fiyat farklılığını tek etkene bağlamak yerinde bir davranış olmayacaktır. Gerek konutların konumu itibarıyla satış bedellerine yansıyan mevki rantı gerek kayıtlarda açıkça bilgisine rastlayamadığımız mülk sahiplerinin konutlarını satış nedenleri gibi pek çok etkenin konut fiyatları üzerinde etkili olabileceği aşıkardır. Ancak kayıtlar incelendiğinde görülmüştür ki; benzer özellikleri fazla olan iki ev satışa söz

konusu olduğunda satış fiyatları arasında uçuk bir farklılık vardır; neredeyse 6 kat. Bu farkı alıcı tarafın vakıf ya da üçüncü şahıs olmasına bağlamak haklı bir gerekçe olmayabilir.

Amaç ve yöntem kısmında ifade etmiş olduğumuz “dönem farklılığı vakıfların konut piyasasında aktif olarak rol almalarını ne ölçüde etkilediği bir diğer ifade ile XVI. ve XVII. yüzyılların her ikisinde de konut piyasasında ekonomik olarak vakıfların rolünün aynı mı ya da farklı mı olduğu ” sorusunu içeren ikinci hipotez incelenen veriler neticesinde açıklığa kavuşturulmuştur. Verilerden elde edilen sayısal sonuçlara nazaran hipotezimiz doğrulanmıştır. Çünkü vakıfların konut alımı yaptığı işlem sayısı XVI. yy’da 114 iken, bu sayı XVII. yy’da 872’ye yükselmiştir. Ancak bu çalışmanın görünürdeki sonucu olup sadece bir ihtimaldir. Çünkü çalışma çerçevesinde incelenen veriler herhangi bir kısıtlama olmaksızın; sondajlama yöntemiyle seçilen verilerdir. Dolayısıyla seçim yönteminin tesadüfi olması, XVII. yy’da vakıfların konut alımı yaptığı işlem sayısının XVI. yy’a oranla artmış olduğu sonucunun da tesadüflüğünü beraberinde getirmiş olabilir. Timur Kuran XVII. yy’a ait verileri tarayarak yapmış olduğu çalışmada; yapılan hesaplamaların kesin olmadığını ifade etmekle birlikte; Osmanlı arazisinin büyük bir kısmının vakıf mülkü olduğunu belirtmektedir (Kuran, 2010: 5). Bizim yaptığımız çalışma da bu bulguyu doğrulayabilir niteliktedir diyebiliriz. Çünkü GM alım – satımını içeren toplam 5171 kayıt içerisinde 1082 tane kayıt doğrudan vakıfların müdahil olduğu GM alım – satımının yapıldığı kayıtlardır. Verilerin sondajlama yöntemi ile seçildiğini unutmamak kaydıyla, yapılan 100 GM alım – satım işleminin 20’den fazlasında vakıflar alıcı olarak GM piyasasında söz sahibi olmuşlardır. Benzer şekilde, yapılan 100 GM alım – satım işleminin 19 tanesinde vakıflar alıcı olarak konut piyasasında aktif rol almışlardır. Bu çerçevede Timur Kuran ile sonuçlarımız örtüşüyor gibi görünmektedir. Bunun yanı sıra bugün bile Türkiye’nin her köşesinde vakıf eserlerine neredeyse hemen her noktada rastlanması vakıf müessesinin XVI. ve XVII. yy’larda ne derece önemli ve yaygın olduğunun bir göstergesi olabilir (Köprülü, 1942: 1).

Çalışmada cevaplamaya çalıştığımız “vakıfların günümüz kredi ve finans kurumlarına benzer bir işlev görmekte olup olmadığı ve böyle bir işlevi olması durumunda bunun uygulamaya yansımalarının nasıl olacağı” sorusu üçüncü ve son hipotezimizdir. İncelenen veriler göstermiştir ki; vakıflar yukarıda ifade edilen farklı satış sözleşmesi yöntemleriyle paraya ihtiyacı olan ve konut sahibi olan bireylere, konutlarını belli süreliğine ve belli sözleşme şartları geçerli olmak kaydıyla doğrudan satın alarak ya da rehnederek para temin etmektedirler. Aşağıda yer alan örnek, vakıfların kişilerin konutlarını doğrudan satın alabildiklerini gösteren bir satış kayıt örneğidir.

Mustafa Çelebi b. Hürrem’in, evini Ahmed Paşaevkafına sattığı:

Mustafa Çelebi b. Hürrem, âti’z-zikr menziline, Cezâyir beylerbeyi iken vefât eden emîru’l-ümerâ’i’l-kirâm kebîru’l-küberâi’l-fihâm merhûm-i mebrûr Ahmed Paşa evkâfına mütevellî olan kardeşi fahrî’l-akrân câşnigir Hasan Ağa b. el-Hâc Mehmed’e bey’-i bâtt-ı sahîh ile bey’ ettiğini ikrâr etti. Mütevellî-i mezbûr da vakf-ı merkûm malıyla ve istiğlâl maksadıyla, mezbûr Mustafa’nın işbu akdin kendilerinden sudûruna kadar mâliki olduğu, mahmiye-i Kostantiniyye mahallâtından Elvanzâde mahallesinde vâki’, su geçirme hakkına sâhib dört fevkânî ve tahtânî beyti, dükkânı, su kuyusunu ve avluyu müştemil olan, iki taraftan tarik-i âmmi, bir taraftan Moskoro v. Totgi mülkü ve diğer taraftan kâriz ile mahdûd olan cemî’ menziline cümle hudûdu ile râyicü’l-vakt yirmi yedi bin altı yüz akçe semeni mu’ayyen-i makbûzla iştirâ etti. Mütevellî-i mezbûr, mukırr-ı mezbûru ikrâr-ı meşrûhunda vicâhen ve şifâhen tasdik etti.

Cerâ fi evâhiri evveli’r-rebî’ayn sene ihdâ ve seb’in ve tis’a mie.

Şuhûdü’l-hâl: Hasan b. Ali el-imâm, Ali b. Abdullah, es-sipâhi, İsa b. Abdullah es-sipâhi, Mehmed b. Abdullah es-sipâhi, Mustafa b. Abdullah es-sipâhi, Kasım b. Abdullah es-sipâhi, Ahmed Kethüdâ b. Abdullah ve gayruhüm mine’l-hâzırîn (Yılmaz, 2011: 308 – 309).

Kayıtlarda rastlanan rehin yöntemi kaynaklarda bey’bi’l-istiğlâl olarak ifade edilmiş olup, vakıflar kendilerine borcu olan kişilerden sahip oldukları konutları, borçları karşılığında satın almaktadırlar. Bu süreçte; hem vakıflar kişilerin kendilerine olan borçlarını kişilerden temin etmekte hem de söz konusu konutu eski sahibine kiralayarak; kişinin borcunu vadeli olarak ödemesine ve yaşamını eskisi gibi idame ettirecek bir konut sahibi olmasına yardımcı olmaktadır. Aşağıda yer alan iki konut satış kayıt örneği bu durumu somut olarak gözler önüne sermektedir. Bu kayıtlardan ilki XVI. yy’da ve ikincisi XVII. yy’da gerçekleşmiştir.

Dimitri v. Manol'ün, evini Mevlânâ Murad Halife Vakfı'na bey' bi'l-istiğlâl ile sattığı:

Çengel karyesinden Dimitri v. Manol, karye-i mezbûrede vâki' mâliki olduğu tahtânî bir beyti, üstünde fevkânî bir beyti, bir meyve sıkma yerini müştemil, bir taraftan münâdî Nikola mülkü, diğer taraftan Tıranoz v. Kaymakçı mülkü, öbür taraftan uzun sakallı Kıryaki v. Hamed mülkü ve diğer taraftan da tarîk-i âm ile mahdûd mülk menziline cümle hudûd ve kâffe-i hukûkuyla râyic fi'l-vakt on iki bin akçe semen-i mu'ayyen-i makbûzla Kostantiniyye'de vâki' merhûm Mevlânâ Murad Halife vakfı mütevellisi hâmil-i hâze'l-kitâb el-Hâc Mehmed b. Osman'a sattığını ikrâr etti. Mütevellî-i mezbûr da istiğlâl için vakf-ı mezbûr malıyla menzili satın aldı. Sonra satan şahıs yeni sâhibinden bu mülkü kirâladi; o da bu mülkü ona 990 senesi gurre-i Zilka'desi'nin i'tibâren sene sonuna kadar bin iki yüz akçeye kirâya verdi. Sonra mukırr-ı mezbûrun zevcesi Erina bt. Kaymakçı menzil-i mezbûrun derkine ve kirâ parasına kefil oldu. Mütevellî-i mezbûrun vekîli Mahmud b. İsâ, bi'l-muvâcehe onu tasdik etti.

Hurrire fi't-târihi'l-mezkûr.

Şuhûdü'l-hâl: el-Hâc Haydar b. Abdullah, Şeyh Mehmed b. Şeyh Nefes, Osman b. Kutbeddin, Süleyman b. Hayrân Abdi, Mehmed b. Ahmed, Mustafa b. Hasan, Mehmed b. Behrâm ve gayruhüm (Yılmaz, 2010: 103).

Rabia'nın evini Medine-i Münevvere Vakfı'na bey' bi'l-istiğlâl ile sattığı:

Rabia, Medine-i Münevvere Vakfı mütevellisi Mehmet'e evini istiğlal (ipotek, rehin) yoluyla 10.000 dirheme satar. Bu işlemde sonra Rabia, aynı evi Mehmet'ten bir yıllığına 1.000 dirheme kiralar. Mahkeme yapılan işlemi tescil eder (Kuran, 2010: 50).

Kayıtlarda rastlanan bir diğer yöntem bey'bi'l-vefa olup, bu yöntemde de kişiler vakıflara, mülkünü elinde bulundurdukları konutları belli şartlarla satabilmektedirler. Aşağıda bey'bi'l-vefa yöntemiyle yapılan bir konut satış örneği mevcuttur.

Abdullah Efendi b. Mehmed'in ev hissesini borç karşılığı Camcı Ahmed Vakfı mütevellisine devri:

Medine-i Hazret-i Ebi Eyyub-i Ensari -radiye anhu Rabbuhu'l-Bari- mahal latından Davud Ağa mahallesi sukkanından Abdullah Efendi b. Mehmed meclis-i şer'-i hatir-i lazımı't-tevkîrde medine-i mezbûrede vâki' merhum Camcı Ahmed vakfı'na bi'l-fi'l mutevelli olan işbu rafı'u'l-kitab Mehmed Celebi b. Eyub mahzarında tav'an ikrar-ı tam ve takrir-i kelam edip silk-i mulkumde munselik olup mahalle-i mezbûrede vâki' bir taraftan mefharu'l-mevaliyyi'l-kiram Şeyhzade Mehmed Efendi mulku ve bir taraftan Ağa İmamizade corbacı Mehmed Ağa mulku ve bir taraftan tarîk-i has ve bir taraftan tarîk-i am ile mahdud olup hariciyyede ve dahiliyyede buyut-ı adide ve bir halvetli hamamı ve ma-i cariyi ve hadikayı müştemil mülk menzilde olan bin seksen sehîmden seksen sehîm hisse-i şayi' amı mutevelli-i mezbûr Mehmed Celebi'ye tarih-i kitabdan uc yüz altmış gün tamamına değin bey' bi'l-vefa tariki ile altmış dokuz kıt'a esedi guruşa bey' edip ol dahi tarîk-i merkûm uzre mal-ı vakf-ı mezkûr ile iştira ve kabul eyledikten sonra semeni olan meblağ-ı mezbûr altmış dokuz guruşu mutevelli-i mezbûr Mehmed Celebi yedinden bi't-tamam ve'l-kemal ahz ve kabz eyledim eğer meblağ-ı mezkûru ecel-i merkûm hululunde mutevelli-i mezbûr Mehmed Celebi'ye eda ve teslim edemezsem bey'-i mezkûr batta munkalib olsun dedikde gıbbe't-tasdiki'sşer' i mukırr-ı mezbûr Abdullah Efendi'nin zevcesi Havva bt. Abdullah nam hatun mutevelli-i mezbûr mahzarında bi tav'ıha ikrar edip meblağ-ı mezkûra ve hisse-i mezbûrenin derkine kefil olmağla bu mahalle kayd olundu. Ma huve'l-vâki' bi't-taleb ketb olundu.

Fi'l-yevmi'l-aşir min şehri Ramazani'l-mubarek li sene ihda ve tis'in ve elf.

Şuhûdü'l-hâl: Nasuh Efendi b. Abdusselam, Mehmed Celebi b. Mustafa, Huseyin Beşe b. Receb Cukadar, Huseyin Celebi b. Ali, Mehmed Celebi b. Mustafa (Yılmaz, 2011: 498 – 499).

Yukarıda verilen örnek kayıtlardan da anlaşıldığı üzere vakıflar Osmanlı GM piyasasında hem XVI. ve hem de XVII. yy'da büyük ölçüde etkin olmuş tüzel kişiliklerdir. Zaman zaman sadece doğrudan alım yapmış olan vakıflar, zaman zaman da günümüz banka ve finans kurumlarına benzer şekilde kişilerin nakit ihtiyaçlarını temin etmek için ipotekli kredi şeklinde tabir edebileceğimiz farklı bir yöntemle konut piyasasında varlıklarını sürdürmüşlerdir.

NOTLAR

2 Vakıf taşınmaz malları istibdâl denen hukuki mekanizma sayesinde; kanunlar ve piyasanın talepleri çerçevesinde, ekonominin tamamlayıcı bir parçası olarak el değiştirmektedir.

3 Beytülmale ait bir gelirin padişah tarafından başka bir işe ayrılması işlemi irsâd olarak ifade edilmektedir.

4 Osmanlı mahkemelerinde verilen kararlar neticesinde tutulan kayıtların yer aldığı defterler şer'iyeye sicilleri olarak ifade edilmektedir.

KAYNAKÇA

AKGÜNDÜZ, Ahmet. "İstibdâl", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. Cilt. 23, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi, 2001.

ÇAĞBAYIR, Yaşar, Ötüken Türkçe Sözlük, C. 2, "İrsâd", İstanbul: Ötüken Yayıncılık, 2007.

ÇAĞBAYIR, Yaşar, Ötüken Türkçe Sözlük, C. 2, "İsticâr", İstanbul: Ötüken Yayıncılık, 2007.

GENÇ, Mehmet. "Klasik Osmanlı Sosyal-İktisadi Sistemi ve Vakıflar". Vakıflar Dergisi. Aralık 2014, ss. 9-17.

GERBER, Haim. "The Waqf Institution in Early Ottoman Edirne". Asian and African Studies (17).1983, ss. 29 – 45.

GÜNAY, H. Mehmet. "Vakıf", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. Cilt. 42, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi, 2012.

GÜRAN, Tevfik. Ekonomik ve Malî Yönleriyle Vakıflar: Süleymaniye ve Şehzade Süleyman Paşa Vakıfları.1. Baskı. İstanbul: Kitabevi Yayıncılık

KÖPRÜLÜ, M. Fuad. "Vakıf Müessesesinin Hukuki Mahiyeti ve Tarihi Tekamülü". Vakıflar Dergisi. 1942, ss. 1-35.

KURAN, Timur (Ed.). Mahkeme Kayıtları Işığında 17. yüzyıl İstanbulu'nda Sosyo – Ekonomik Yaşam: Cilt 1, Cilt 2, Cilt 3, Cilt 4, Cilt 5, Cilt 6, Cilt 7, Cilt 8, Cilt 9, Cilt 10 İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2010.

SAMİ, Şemseddin (Haz. Raşit Gündoğdu, NİYAZİ Adıgüzel ve Ebru Faruk Önal), Kâmûs-ı Türkî (Latin Harfleriyle), "Vakf", İstanbul: İdeal Yayıncılık, 2017.

TABAKOĞLU, Ahmet. Türkiye İktisat Tarihi. 8. Baskı. İstanbul: Dergâh Yayınevi, 2008.

ÜNAL, M. Ali, Osmanlı Tarih Sözlüğü, "Vakıf", İstanbul: Paradigma Yayıncılık, 2011.

YEDİYILDIZ, Bahaeddin. "Vakıf", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. Cilt. 42, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi, 2012.

YILMAZ, Coşkun (Ed.). İstanbul Kadı Sicilleri Üsküdar Mahkemesi 1 Numaralı Sicil (H. 919 – 927 / M. 1513 – 1521). İstanbul: İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM), 2008.

YILMAZ, Coşkun (Ed.). İstanbul Kadı Sicilleri Üsküdar Mahkemesi 2 Numaralı Sicil (H. 924 – 927 / M. 1518 – 1521). İstanbul: İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM), 2010.

YILMAZ, Coşkun (Ed.). İstanbul Kadı Sicilleri Üsküdar Mahkemesi 5 Numaralı Sicil (H. 930 – 936 / M. 1524 – 1530). İstanbul: İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM), 2010.

YILMAZ, Coşkun (Ed.). İstanbul Kadı Sicilleri Üsküdar Mahkemesi 9 Numaralı Sicil (H. 940 – 942 / M. 1534 – 1536). İstanbul: İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM), 2010.

YILMAZ, Coşkun (Ed.). İstanbul Kadı Sicilleri Üsküdar Mahkemesi 14 Numaralı Sicil (H. 953 – 955 / M. 1546 – 1549). İstanbul: İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM), 2010.

YILMAZ, Coşkun (Ed.). İstanbul Kadı Sicilleri Üsküdar Mahkemesi 17 Numaralı Sicil (H. 956 – 963 / M. 1549 – 1556). İstanbul: İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM), 2010.

- YILMAZ, Coşkun (Ed.). İstanbul Kadı Sicilleri Üsküdar Mahkemesi 26 Numaralı Sicil (H. 970 – 971 / M. 1562 – 1563). İstanbul: İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM), 2010.
- YILMAZ, Coşkun (Ed.). İstanbul Kadı Sicilleri Üsküdar Mahkemesi 51 Numaralı Sicil (H. 987 – 988 / M. 1579 – 1580). İstanbul: İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM), 2010.
- YILMAZ, Coşkun (Ed.). İstanbul Kadı Sicilleri Üsküdar Mahkemesi 56 Numaralı Sicil (H. 990 – 991 / M. 1582 – 1583). İstanbul: İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM), 2010.
- YILMAZ, Coşkun (Ed.). İstanbul Kadı Sicilleri Üsküdar Mahkemesi 84 Numaralı Sicil (H. 999 – 1000 / M. 1590 – 1591). İstanbul: İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM), 2010.
- YILMAZ, Coşkun (Ed.). İstanbul Kadı Sicilleri Balat Mahkemesi 2 Numaralı Sicil (H. 970 – 971 / M. 1563). İstanbul: İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM), 2011.
- YILMAZ, Coşkun (Ed.). İstanbul Kadı Sicilleri Rumeli Sadâreti Mahkemesi 21 Numaralı Sicil (H. 1002 – 1003 / M. 1594 – 1595). İstanbul: İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM), 2011.
- YILMAZ, Coşkun (Ed.). İstanbul Kadı Sicilleri İstanbul Mahkemesi 3 Numaralı Sicil (H. 1027 / M. 1618). İstanbul: İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM), 2010.
- YILMAZ, Coşkun (Ed.). İstanbul Kadı Sicilleri Rumeli Sadâreti Mahkemesi 56 Numaralı Sicil (H. 1042 – 1043 / M. 1633). İstanbul: İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM), 2011.
- YILMAZ, Coşkun (Ed.). İstanbul Kadı Sicilleri Rumeli Sadâreti Mahkemesi 80 Numaralı Sicil (H. 1057 – 1059 / M. 1647 – 1649). İstanbul: İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM), 2011.
- YILMAZ, Coşkun (Ed.). İstanbul Kadı Sicilleri İstanbul Mahkemesi 12 Numaralı Sicil (H. 1073 – 1074 / M. 1663 – 1664). İstanbul: İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM), 2010.
- YILMAZ, Coşkun (Ed.). İstanbul Kadı Sicilleri Bâb Mahkemesi 3 Numaralı Sicil (H. 1077 / M. 1666 – 1667). İstanbul: İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM), 2011.
- YILMAZ, Coşkun (Ed.). İstanbul Kadı Sicilleri İstanbul Mahkemesi 18 Numaralı Sicil (H. 1086 – 1087 / M. 1675 – 1676). İstanbul: İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM), 2010.
- YILMAZ, Coşkun (Ed.). İstanbul Kadı Sicilleri Bâb Mahkemesi 46 Numaralı Sicil (H. 1096 – 1097 / M. 1685 – 1686). İstanbul: İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM), 2011.
- YILMAZ, Coşkun (Ed.). İstanbul Kadı Sicilleri Bâb Mahkemesi 54 Numaralı Sicil (H. 1102 / M. 1691). İstanbul: İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM), 2011.
- YILMAZ, Coşkun (Ed.). İstanbul Kadı Sicilleri İstanbul Mahkemesi 24 Numaralı Sicil (H. 1138 – 1151 / M. 1726 – 1738). İstanbul: İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM), 2010.
- YILMAZ, Coşkun (Ed.). İstanbul Kadı Sicilleri Eyüb Mahkemesi (Havâss-ı Refîa) 3 Numaralı Sicil (H. 993 – 995 / M. 1585 – 1587). İstanbul: İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM), 2011.
- YILMAZ, Coşkun (Ed.). İstanbul Kadı Sicilleri Hasköy Mahkemesi 5 Numaralı Sicil (H. 1020 – 1053 / M. 1612 – 1643). İstanbul: İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM), 2011.
- YILMAZ, Coşkun (Ed.). İstanbul Kadı Sicilleri Eyüb Mahkemesi (Havâss-ı Refîa) 19 Numaralı Sicil (H. 1028 – 1030 / M. 1619 – 1620). İstanbul: İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM), 2011.
- YILMAZ, Coşkun (Ed.). İstanbul Kadı Sicilleri Eyüb Mahkemesi (Havâss-ı Refîa) 37 Numaralı Sicil (H. 1047 / M. 1637 – 1638). İstanbul: İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM), 2011.
- YILMAZ, Coşkun (Ed.). İstanbul Kadı Sicilleri Eyüb Mahkemesi (Havâss-ı Refîa) 49 Numaralı Sicil (H. 1054 / M. 1644). İstanbul: İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM), 2011.
- YILMAZ, Coşkun (Ed.). İstanbul Kadı Sicilleri Eyüb Mahkemesi (Havâss-ı Refîa) 61 Numaralı Sicil (H. 1065 – 1066 / M. 1655). İstanbul: İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM), 2011.
- YILMAZ, Coşkun (Ed.). İstanbul Kadı Sicilleri Eyüb Mahkemesi (Havâss-ı Refîa) 74 Numaralı Sicil (H. 1072 – 1073 / M. 1661 – 1662). İstanbul: İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM), 2011.

- YILMAZ, Coşkun (Ed.). İstanbul Kadı Sicilleri Eyüb Mahkemesi (Havâss-ı Refia) 82 Numaralı Sicil (H. 1081 / M. 1670 – 1671). İstanbul: İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM), 2011.
- YILMAZ, Coşkun (Ed.). İstanbul Kadı Sicilleri Hasköy Mahkemesi 10 Numaralı Sicil (H. 1085 – 1090 / M. 1674 – 1679). İstanbul: İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM), 2011.
- YILMAZ, Coşkun (Ed.). İstanbul Kadı Sicilleri Eyüb Mahkemesi (Havâss-ı Refia) 90 Numaralı Sicil (H. 1090 – 1091 / M. 1679 – 1680). İstanbul: İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM), 2011.
- YILMAZ, Coşkun (Ed.). İstanbul Kadı Sicilleri Galata Mahkemesi 5 Numaralı Sicil (H. 983 – 984 / M. 1575 – 1576). İstanbul: İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM), 2011.
- YILMAZ, Coşkun (Ed.). İstanbul Kadı Sicilleri Galata Mahkemesi 7 Numaralı Sicil (H. 985 – 986 / M. 1577 – 1578). İstanbul: İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM), 2011.
- YILMAZ, Coşkun (Ed.). İstanbul Kadı Sicilleri Galata Mahkemesi 15 Numaralı Sicil (H. 981 – 1000 / M. 1573 – 1591). İstanbul: İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM), 2012.
- YILMAZ, Coşkun (Ed.). İstanbul Kadı Sicilleri Galata Mahkemesi 20 Numaralı Sicil (H. 1005 – 1007 / M. 1596 – 1599). İstanbul: İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM), 2012.
- YILMAZ, Coşkun (Ed.). İstanbul Kadı Sicilleri Galata Mahkemesi 32 Numaralı Sicil (H. 1015 – 1016 / M. 1606 – 1607). İstanbul: İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM), 2012.
- YILMAZ, Coşkun (Ed.). İstanbul Kadı Sicilleri Galata Mahkemesi 37 Numaralı Sicil (H. 1022 – 1024 / M. 1613 – 1615). İstanbul: İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM), 2012.
- YILMAZ, Coşkun (Ed.). İstanbul Kadı Sicilleri Galata Mahkemesi 46 Numaralı Sicil (H. 1024 – 1029 / M. 1615 – 1620). İstanbul: İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM), 2012.
- YILMAZ, Coşkun (Ed.). İstanbul Kadı Sicilleri Galata Mahkemesi 65 Numaralı Sicil (H. 1051 – 1053 / M. 1641 – 1644). İstanbul: İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM), 2012.
- YILMAZ, Coşkun (Ed.). İstanbul Kadı Sicilleri Galata Mahkemesi 90 Numaralı Sicil (H. 1073 – 1074 / M. 1663). İstanbul: İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM), 2012.
- YÜKSEL, Hasan. Osmanlı Sosyal ve Ekonomik Hayatında Vakıfların Rolü (1585 – 1683). 1. Baskı. Sivas: Dilek Matbaası, 1998.